

Ympäristövaliokunta

Luonnonlaidunten hoidon haasteet ja luonnon monimuotoisuus

Maa- ja metsätalousministeriölle ja ympäristöministeriölle (tiedoksi maa- ja metsätalousvaliokunnalle)

JOHDANTO

Vireilletulo

Ympäristövaliokunta on saanut maa- ja metsätalousministeriöltä ja ympäristöministeriöltä selvityksen luonnonlaidunten hoidon haasteista ja luonnon monimuotoisuudesta (O 29/2025 vp).

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Anna Schulman, maa- ja metsätalousministeriö
- erityisasiantuntija Heini Lehtosalo, maa- ja metsätalousministeriö
- erityisasiantuntija Martina Reinikainen, ympäristöministeriö
- ohjelmapäällikkö Maaret Väänänen, ympäristöministeriö
- luontopalvelujen palveluomistaja Katja Raatikainen, Metsähallitus
- erityisasiantuntija Riikka Klemola, Ruokavirasto
- ryhmäpäällikkö Teija Nielsen, Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- toiminnanjohtaja Susann Rännäri, Luomuliitto ry
- hallituksen jäsen Iris Herlin, Luonnonlaidunlihan tuottajat ry
- juristi Anna-Rosa Asikainen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- puheenjohtaja Eriika Lundström, Perinnemaisemayhdistys ry
- lammastuotannon erityisasiantuntija Sari Heltelä, ProAgria Etelä-Savo ry
- lampuri Jarmo Latvanen, Suomen Lammasyhdistys ry
- toiminnanjohtaja Tapani Veistola, Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- toiminnanjohtaja Jonas Laxåback, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC rf
- suojeluasiantuntija Eeva-Liisa Korpela, WWF Suomi

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Luonnonvarakeskus
- Vöyrin kunta
- Baltic Sea Action Group (BSAG)
- Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry
- Suomen Lammasosuuskunta
- Suomen Luonnon Villiinnytyshdistys ry

Valiokunnan lausunto YmVL 15/2025 vp

- Suomen Metsästäjäliitto
- mikrobiologi, maanviljelijä Iris Mattila

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Valiokunnan selvityksen tausta

Valiokunta on omana asianaan selvittänyt luonnonlaidunten hoidon haasteita. Perinnebiotooppeihin kuuluvat luonnonlaitumet ovat tärkeitä erityisesti luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta. Kaikki perinnebiotooppien luontotyypit ovat uhanalaisia. Viimeisimmässä, vuoden 2018 Suomen luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa perinnebiotooppien 40 luontotyypistä 38 arvioitiin koko maassa äärimmäisen uhanalaisiksi ja kaksi erittäin uhanalaisiksi. Valiokunta korostaa, että EU:n luontodirektiivin tarkoittamien luontotyyppien osalta Suomella on velvollisuus turvata niiden säilyminen.

Perinnebiotoopit eli kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet ovat perinteisen karjatalouden muovaamia, yleensä runsaslajisia elinympäristöjä, jotka ovat tuottaneet karjan tarvitseman talvirehun tai olleet laitumina. Perinnebiotoopit vaativat hoitoa säilyäkseen. Perinteisesti näiden biotooppien hoito on pääasiassa ollut niittoa, laidunnusta tai niiden yhdistelmänä heinäkorjuun jälkeistä laidunnusta. Lisäksi hoitomenetelmiä ovat muun muassa puuston harventaminen, kerppujen tekeminen, tulvittaminen, ei-toivotun kasvillisuuden poistaminen, kevätsiivous sekä kulutus. Luonnonlaitumia ja niittoniittyjä ei ole lannoitettu, muokattu tai kylvetty. Maatalouden muuttumisen myötä monista perinteisistä menetelmistä on luovuttu. Tämä merkitsee perinnebiotooppien luontotyypin oleellista muuttumista, lajiston köyhtymistä ja usein myös luontotyypin vähitellen tapahtuvaa häviämistä umpeenkasvun myötä. Umppeenkasvun lisäksi uhanalaisuuden syitä ovat esimerkiksi metsittäminen, pellonraivaus ja niittyjen rehevöityminen.

Käytännössä perinnebiotooppien hoidossa on kysymys maatalouden muovaamien elinympäristöjen säilyttämisestä tilanteessa, jossa maataloustuotannon väheneminen ja muuttuminen vaikuttavat uhanalaisten luontotyyppien ja lajien säilymiseen. Lähes neljännes Suomen uhanalaisista lajeista elää perinneympäristöissä ja muissa ihmisen muuttamissa ympäristöissä. Näin ollen luonnonlaitumien säilyttäminen yhdistää useita ympäristövaliokunnan toimialan keskeisiä tavoitteita ja niiden saavuttamiseen tällä hetkellä kohdistuvat rahoituksen ja käytännön toteutuksen haasteet vaativat ratkaisuja maatalouden, maaseudun kehittämisen ja luonnonsuojelun alalla.

Valiokunta on aikaisemmissa lausunnoissaan (YmVL 2/2025 vp — VNS 8/2025 vp ja YmVL 7/2025 vp — E 6/2025 vp) käsitellyt perinnebiotooppien hoidon merkitystä ja siihen kohdistuvia haasteita. Ensiksi mainitussa lausunnossaan valiokunta on tuonut esiin perinnebiotooppien merkityksen luonnonsuojelulle, kulttuurille ja kestäväälle ruuantuotannolle. Lisäksi valiokunta kiinnitti huomiota perinnebiotooppien pinta-alan laskun ja suurpetokantojen kasvun aiheuttamaan perinneympäristöjen hoidon ja laiduneläinten omistajien kannalta haitalliseen kehitykseen. Viimeksi mainitussa maatalouden ja ruoan visiota koskevassa lausunnossaan valiokunta on todennut, että kuluvalle maatalouspolitiikan ohjelmakaudella luonnonlaitumien hoitoa uhkaavat toisaalta tiukentunut käytäntö tukikelvottomien alojen käsittelyssä ja toisaalta kasvaneet suurpetokannat. Laidunnuksen loppumisen seurauksena uhkana on vuosien hoitotoissa saavutetun hyö-

Valiokunnan lausunto YmVL 15/2025 vp

dyn menettäminen ja uhanalaisten ja EU:n luontodirektiivin luontotyyppien heikentyminen. Valiokunta on pitänyt tärkeänä, että luonnonlaitumien monimuotoisuushyödyt ja mahdollisuudet ruoantuotannolle huomioidaan ja ryhdytään toimenpiteisiin, jotta luonnonlaitumien hoitamisen rahoitukseen ja laiduneläinten turvallisuuteen liittyvät ongelmat poistuvat.

Perinnemaisemien hoitotyöryhmän vuonna 2000 asettama tavoite hoidossa olevien perinnebiotooppien määrälle on 60 000 hehtaaria. Ympäristöministeriön Helmi-elinympäristöohjelmassa tavoitteeksi on asetettu 52 000 hehtaaria hoidossa olevia perinnebiotooppeja vuoteen 2030 mennessä. Maatalouden tuottajajärjestöt ovat sitoutuneet samaan tavoitteeseen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tavoitteeseen ei tulla pääsemään johtuen vähäisistä resursseista. Helmi-elinympäristöohjelman elinympäristöjen hoitoon, ennallistamiseen ja kunnostuksiin tarkoitettu rahoitus on laskenut vuoden 2021 tasosta eli 42,5 miljoonasta eurosta vuodessa nykyiseen 16 miljoonaan euroon vuodessa. Arvokkaimpienkin elinympäristökohteiden ennallistamis-, hoito- ja kunnostuskohteiden kesken joudutaan tekemään priorisointia. Kaikkia toteutusvalmiita toimenpiteitä ei voida riittämättömän määrärahan takia edistää.

Edellä mainittujen tavoitteiden saavuttaminen on kaukana. Perinnebiotooppien hoidon tärkein rahoituskanava on EU:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan kuuluvan ympäristökorvausjärjestelmän ympäristösopimus. Yhteisen maatalouspolitiikan toteutusta ohjaavassa CAP-suunnitelmassa luonnonlaitumien hoitoon liittyvän rahoituksen ongelma on toisentyypinen kuin Helmi-ohjelmassa. Rahoitusta jää käyttämättä johtuen ympäristötukitoimenpiteen toimeenpanossa tapahtuneista muutoksista. Ohjelmakauden 2014–2020 arvioinnissa tämän ympäristösopimuksen todettiin olevan heikoimmin kannattavia ympäristötoimenpiteitä suhteessa toimenpiteen kustannuksiin. Kuluvalla ohjelmakaudella 2023–2027 tiukentunut tulkinta tukikelpoisesta alasta ja hankaluus erilaisten rahoitusmekanismien yhteensovittamisessa ovat entisestään heikentäneet perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten hoidon kannattavuutta. Ympäristösopimusten kautta hoidettu pinta-ala on laskenut huomattavasti edellä mainittuihin tavoitteisiin nähden. Perinnebiotooppien valtakunnallisessa inventoinnissa vuonna 2024 hoidon piirissä olevaksi pinta-alaksi arvioitiin noin 31 500 hehtaaria.

Rahoitukseen liittyvät ongelmat

Rahoitukseen liittyvät luonnonlaitumien ongelmat voidaan pääosin johtaa kolmesta tekijästä. Ensimmäinen on luonnonlaitumien ekologisen määritelmän ja maataloustukihallinnon määritelmän eroavaisuudet, jotka heijastuvat myös rahoituksen käytettävyyteen. Lisäksi kumpikaan määritelmä ei täysin vastaa sitä, millaisia luonnonlaitumet tosiasiaassa ovat Suomessa. Määritelmien eroavaisuuksien taustalla ovat EU-lainsäädännön eroavaisuudet. Ekologinen luonnonlaitumen määritelmä nojaa EU:n luontodirektiiviin, kun taas yhteisen maatalouspolitiikan rahoituksessa käytetty määritelmä nojaa yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteisiin ja rahoitussäännöksiin.

Maataloushallinnon näkökulmasta perinnebiotoopin määritelmä sisältyy ympäristökorvauksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen (78/2023), jonka mukaan sillä tarkoitetaan kallioketoa, kettoa, niittyä, rantaniittyä, lehdesniittyä, hakamaata, metsälaidunta tai nummea, jossa on nähtävissä selviä merkkejä aiemmasta laidunnuksesta tai alueen käytöstä karjan rehuntuotantoon. Korvauksista ei makseta alueista, jotka eivät vaadi hoitoa tai joiden hoidosta ei aiheudu kuluja. Tällaisia ovat esimerkiksi laidunalueen yhteydessä olevat laajat kalliot, kivikot, hietikot ja veden valtaa-

Valiokunnan lausunto YmVL 15/2025 vp

mat alat. Ympäristösopimukseen ei myöskään hyväksytä sellaista alaa, jolla ei ole tavanomaisesta poikkeavia luontoarvoja, eikä alaa, jonka luontoarvoja toimenpiteen mukainen hoito ei edistä. Ympäristökorvauksen tulkintaohjeiden mukaan sopimusaloista rajataan pois kaikki aaria laajemat alat, joiden ei muun muassa katsota hyötyvän laidunnuksesta, joiden luontoarvot tulkitaan puutteellisiksi tai joilla arvioidaan olevan riittämättömästi syötävää laiduneläimille. Lisäksi pienet monimuotoisuuden kannalta erittäin merkittävät kohteet jäävät ilman tukea. Ympäristösopimusalueen on oltava vähintään 0,30 hehtaaria, jotta ympäristösopimus voidaan tehdä.

Toinen ongelma onkin ekologiseen määritelmään perustuvan Helmi-ohjelman rahoituksen ja Suomen CAP-strategiaan perustuvien ympäristötoimenpiteiden rahoituksen kohtaamattomuus, joka osittain liittyy edellä mainittuun käsitteiden eroavaisuuteen ja toisaalta rahoitusta koskeviin kansallisiin ratkaisuihin. Perinnebiotooppien kunnostamista ja hoitoa rahoitetaan kansallisesti Helmi-ohjelmasta. Helmi-elinympäristöohjelmassa tehdään ensisijaisesti peruskunnostuksia pitkään hoitamatta olleilla kohteilla sekä toimia uhanalaisten lajien turvaamiseksi. Yksityisillä mailloilla toimia rahoitetaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten myöntämällä luonnonsuojelulain mukaisella tuella ja valtion mailloilla Metsähallituksen luontopalveluiden toimesta. Yksityisille maanomistajille myönnetyn tuen ensisijaisena tarkoituksena on kunnostaa yksityismailla sijaitsevia perinnebiotooppeja siten, että kohteiden jatkuva hoito toteutetaan tämän jälkeen pääosin yhteisen maatalouspolitiikan varoista rahoitettavalla ympäristösopimuksen mukaisella laidunnuksella. Helmi-rahoitusta saaneiden alueiden hoitoa ei kuitenkaan ole aina mahdollista järjestää ympäristösopimusten kautta.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan maatalousluonnon monimuotoisuus ja maisemanhoito-tukityyppi rajaa ympäristösopimuksista maksettavan tuen maatalousluontoon. Rahoitettavalla kohteella on oltava kytkös maatalouteen sekä selkeät merkit perinteisen maankäytön harjoittamisesta. Kaikille ympäristösopimusalueille suoritettiin EU:n maatalouspolitiikan rahoituskauden vaihtuessa vuosina 2023—2024 maastokatselmointi, jossa määriteltiin sopimukselle soveltuvat alueet. Katselmointeja ei ole resurssipulan vuoksi aikaisemmin tehty yhtä suuressa laajuudessa, joten sopimuksilta jouduttiin hylkäämään esimerkiksi kallioisia, laidunnukseen soveltumattomia tai liian umpeenkasvaneita aloja. Maastokatselmoinneissa rajaukset on tehty ympäristökorvauksen ehtojen perusteella.

Maatalousluonnon ja maiseman hoitosopimukseen kuuluvaa aluetta hoidetaan ja kunnostetaan esimerkiksi laiduntamalla tai niittämällä. Hoidon tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden ja maisema-arvojen säilyttäminen. Sopimuksista maksettava korvaus perustuu alueen hoidosta syntyviin kustannuksiin, joten korvausta ei makseta alasta, jonka hoito ei aiheuta kustannuksia. Vaatimus sopimusalueen hoidettavuudesta on ollut merkittävä muutos edelliseen ohjelmakauteen nähden, mikä näkyy etenkin metsälaitumien määrän vähenemisenä. Maataloushallinnon määritelmässä metsälaidunten tukikelpoisuuden kriteerit ovat tiukentuneet suhteessa ekologisiin perustein tehtyyn määritelmään. Esimerkiksi metsälaitumen on tukiehtojen mukaan hyödyttävä laidunnuksesta, jolloin varvikkoiset ja kanervaa kasvavat alueet eivät kelpaa ympäristösopimukseen. Sen sijaan ekologisen tulkinnan mukaan metsälaidunten kriteeristö ei ole muuttunut, vaan noudattaa edelleen kuvausta, joka löytyy Suomen luontotyyppien uhanalaisarvioinnista vuodelta 2018.

Valiokunnan lausunto YmVL 15/2025 vp

Luonnonlaitumen hoidon korvattavuus ympäristösopimuksen toimenpiteenä edellyttää, että alalta löytyy laidunnettavia kasveja. Laidunnettavien kasvien esiintyminen kertoo siitä, että kyseessä on ala, joka hyötyy laidunnuksesta tai niitosta, ja kyseessä on ala, jota voidaan laiduntaa tai niittää. Kyse on maataloustoiminnasta. Useimpien perinnebiotooppien luontotyyppien ominaispiirteisiin kuuluu niittykasvien esiintyminen. Pelkkää eläinten käyskentelyä alalla ei lueta hoitotoimenpiteeksi, vaikka eroosion aiheuttaminen tietyillä luontotyypeillä voikin olla luonnonhoidon kannalta perusteltua. Rehukasvien määrään on kiinnitetty huomiota myös eläinten hyvinvoinnin takia. On ilmennyt tapauksia, joissa luonnonlaiduntien eläimet eivät ole saaneet alalta riittävästi ravintoa. Riittävästä ravinnonsaannista huolehtiminen on eläinten hyvinvointilaista seuraava vaatimus. Ravinnonsaantiin voidaan kuitenkin tapauskohtaisesti vaikuttaa myös sovittamalla laidunkausi karuilla kohteilla alueen rehuntuottoon.

Luonnonlaitumien hoidon edistämisen kannalta ongelmaksi muodostuu valiokunnan saaman selvityksen mukaan erityisesti se, että luonnonlaitumet ovat usein mosaiikkimaisia alueita, joilla ympäristökorvaukseen tukikelpoiset ja tukikelvottomat alat sijoittuvat lomittain. Mosaiikkimaiset alueet ovat kuitenkin luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta hyvin arvokkaita kokonaisuuksia. Sopimuksista ulos jääneillä heikkotuottoisilla kallioisilla, kivisillä ja hiekkapohjaisilla alueilla voi esiintyä pienialaisia niittyjä, kalliokeitoja tai nummimaista kasvillisuutta, joiden lajistoon on riippuvainen laiduneläinten laidunnuksen ja tallauksen aiheuttamista maanpaljastumista. Laidunnuksen loppumisen seurauksena uhkana on vuosien hoitotöissä saavutetun hyödyn menettäminen sekä uhanalaisten lajien suojelun ja EU:n luontodirektiivin mukaisten luontotyyppien heikentyminen.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan viljelijät ovat tiukentuneesta rahoitusmallista huolimatta tehneet aktiivisesti ympäristösopimuksia kaudelle 2023—2027. Vuonna 2024 tehtiin 91 uutta sopimusta ja aiempiin sopimuksiin lisättiin yli 2 200 hehtaaria uutta alaa. Myös päivävastaista alueellista kehitystä on esiintynyt. Esimerkiksi Varsinais-Suomessa ympäristösopimuksen tehneiden tilojen määrä on laskenut vuoden 2022 306 tilasta 226 tilaan vuonna 2024. Ympäristösopimuspinta-ala on laskenut yli neljänneksen eli 6 040 hehtaarista (2022) 4 380 hehtaariin (2024). Maatalousluonnon ja maiseman hoitosopimuksissa on tällä hetkellä mukana yhteensä 23 569 hehtaaria.

Kolmas ongelma ovat taloudelliset haasteet, jotka koskevat maataloutta toimialana. Maatalousyritykset toimivat kuten muutkin yritykset taloudellisista lähtökohdista ja tavoitteista käsin. Kannattavuuskriisissä kamppaileva tila ei voi kehittää yritystoimintaansa tuotannollisista tavoitteista eikä muista tavoitteista käsin. Etenkin pienten eläintilojen kannattavuus on heikkoa, ja niiden osuus vähenee jatkuvasti. Lammastiloja lopettaa kannattavuussyistä ennätyksellisen paljon. Viljelijäväestö vanhenee, ja tällä hetkellä viljelijöiden keski-ikä on 55 vuotta. Pienille eläintiloille on erityisen vaikeaa löytää jatkajaa, sillä eläinten hoito on sitovaa ja raskasta työtä. Niin kauan kuin maataloustuotanto ja erityisesti kotieläintalous ovat kannattavuuskriisissä, ei ole realistista odottaa, että maatalousyrittäjät tekevät vapaaehtoistyönä kustannuksia aiheuttavia ympäristöhoitotoimia. Tarvitaan taloudellisia kannustimia, jotka ovat aidosti toteuttamiskelpoisia ja yrittäjän näkökulmasta kannattavia.

Kuluvalla ohjelmakaudella tehtyjen rajausten takia pienentyneet sopimuspinta-alat johtavat siihen, että laidunnuksen kustannukset ovat useilla tiloilla suuremmat kuin siitä saatava tuotto. Kun

Valiokunnan lausunto YmVL 15/2025 vp

luonnonlaitumen osalta tukikelvottomien alojen osuus muodostuu suureksi, ympäristökorvauksen saamisen kustannukset ylittävät tuen määrän eikä viljelijän ole kannattavaa hakea korvausta. Osalla tiloista sopimusalueiden hoito ei enää ole taloudellisesti kannattavaa, mikä johtaa sopimuksen päättämiseen. Perinnebiotooppien hoito on vahvasti riippuvaista laiduntavista eläimistä. Suurin osa eläintilojen tuloista tulee eläintuotteiden myynnistä, ja sopimusalueiden hoito on monille tiloille vain pieni osa tulonmuodostusta. Oman näkökulmansa tuo kotieläintalouden keskittyminen ja laiduneläinten saatavuus. Luonnonlaidunnuksen mittakaava on liian suuri perustuakseen muihin kuin tuotantoeläimiin. Erityisen ongelmallisia laidunnuksen kustannukset ovat saaristoilla, pitkien etäisyyksien alueilla, joissa jo pelkästään eläinten kuljetuskustannukset muodostuvat korkeiksi. Lisäksi saaristoalueiden luonto poikkeaa muiden alueiden vanhoista maatalousalueista ja luonnonlaitumiksi käyvien alojen mosaiikkimaisuus on enemmän pääsääntö kuin poikkeus.

Laidunnuksen toteuttamisen haasteet

Eläinten käyttö luonnonhoidon välineenä ei poista tarvetta eläinten hyvinvoinnista huolehtimiseen vastaavalla huolellisuudella kuin tuotantorakennuksissa tapahtuvassa hoidossa vaaditaan. Eläinten hyvinvoinnin takia laitumen hoidon korvattavuus edellyttää laidunnettavia kasveja siten, että laiduneläinten ravinnonsaantitarpeet voivat täytyä. Sopimusalan rehuntuottovaatimus vaikuttaa usein vanhojen, perinteisten luonnonlaitumien hoitoon. Lisäksi sopimuksia tehtäessä vaatimuksena on, että tuensaaja osoittaa, että yhä kasvavaan suurpetouhkaan on varauduttu. Suurpetojen aiheuttama haitta luonnonlaitumien hoidon jatkamiseen ja järjestämiseen on todellinen ja paheneva.

Ympäristökorvausjärjestelmä mahdollistaa myös petoaidan korvaamisen yksivuotisena toimenpiteenä, mutta petoaita tai mikään muukaan suurpetojen torjuntakeino ei aina ole tehokas suojauskeino. Erityisesti pitkien etäisyyksien alueilla ja saaristokohteissa petovahingoilta suojauminen on käytännössä vaikeaa. Laiduneläinten omistajat eivät ole halukkaita ottamaan eläimen menettämisen tai vahingoittumisen riskiä. Suurpetokantojen kasvu vaikuttaa suoraan eläintenpitäjien halukkuuteen sijoittaa eläimiä luonnonlaitumille kauaksi maatalan talouskeskuksesta.

Länsi-Suomen susikanta on kasvanut, ja edellä mainitut suurpeto-ongelmat korostuvat alueilla, joissa sijaitsevat myös merkittävimmät sopimusalueet. Saaristossa tilat ovat pieniä ja etäisyys mantereesta nostaa eläintuotannon kustannuksia. Myös sopimusalueiden hoito on kalliimpaa, sillä eläinten kuljettamisesta saariin laiduntamaan kertyy enemmän kustannuksia. Tämä johtaa siihen, että erityisesti saaristoalueiden perinnebiotooppien hoidon jatkuvuus on suurimmassa vaarassa. Saaristoon sijoittuvia kohteita sijaitsee erityisesti Varsinais-Suomessa, mutta myös sisävesien saaristossa.

Ratkaisuehdotukset

Valiokunnan näkemyksen mukaan kumpikaan ministeriö ei ole toimivaltainen ratkaisemaan toisen ministeriön toimialaan kuuluvan rahoituksen käyttöä koskevia kysymyksiä eikä kumpikaan ministeriö voi yksin toteuttaa luonnonlaitumien hoidon tavoitteita. Tarvitaan yhteistyötä ministeriöiden välillä. Ensimmäinen askel ongelman ratkaisemiseen on se, että toimivaltaiset ministeriöt keskittyvät muodostamaan yhteisen tavoitteen tulevalle EU:n yhteisen maatalouspolitiikan suun-

Valiokunnan lausunto YmVL 15/2025 vp

nitelmakaudelle. Yhteisen tavoitteen muodostamisessa keskeistä on se, että tunnustetaan luonnonlaitumien eri käsitteiden taustat ja eroavaisuudet sekä rahoituksen saatavuutta koskevat rajoitukset, jotka liittyvät toisaalta valtion taloudelliseen tilanteeseen ja toisaalta erilaisten rahoitusinstrumenttien taustalla vaikuttavaan EU-lainsäädäntöön. Valiokunnan käsityksen mukaan kummankin ministeriön on yhteistyössä haettava ratkaisua erilaisista tulevilla kaudella saatavilla olevista rahoitusinstrumenteista, olipa kysymys luonnonsuojelun, luonnon ennallistamisen tai maatalouspolitiikan rahoituksesta. Yhteistyötä tehdään jo nykyisin. Ministeriöt ovat perustaneet valtakunnallisen perinnebiotooppien hoidon edistämisen koordinaatioryhmän, johon osallistuu asian parissa työskenteleviä tahoja.

Valiokunnan näkemyksen mukaan tarvitaan niin pitkän kuin lyhyen aikavälin toimia. Kaikkia tarvittavia muutoksia ei ole tarkoituksenmukaista toteuttaa kesken kuluva ohjelmakauden. Ne edellyttävät CAP-suunnitelman muutoksen ohella muutoksia tietojärjestelmiin, hakemuksiin ja ohjeisiin sekä muuhun viranomaisen toimintaan. Lyhyen aikavälin toimia voidaan toteuttaa kuluvalle ohjelmakaudella. Maataloushallinto on jo panostanut viestintään ja kouluttanut neuvojia ja sopimuskäsittelijöitä luonnonlaidunten yhtenäisen käsittelyn parantamiseksi. Lisäksi Suomi ehdottaa CAP-suunnitelman muutosta, joka sisältää ehdotuksen ympäristökorvaustasojen korottamisesta. Valiokunta pitää ehdotettua muutosta kannatettavana. Lisäksi luonnonlaitumien hoitoa valtion mailla voidaan edistää esimerkiksi Metsähallitukselle suunnattavin resurssein.

Tärkeitä kehittämistoimia jää toteutettavaksi tulevalle ohjelmakaudella. Valiokunta katsoo, että tulevan ohjelmakauden suunnittelussa tulee huomioida riittävällä tavalla nykyisten perinnebiotooppien hoidon turvaaminen. EU:n maatalouspolitiikan kautta myönnettävät tuet ympäristösopimuksille ovat jatkossakin todennäköisesti merkittävä perinnebiotooppien hoidon rahoitusmuoto. Myös muita ratkaisuja perinnebiotooppien hoidon turvaamiseen ja hoidossa olevan alan lisäämiseen tulee hakea yhteistyössä ministeriöiden kesken.

Valiokunta on selvityksessään saanut ehdotuksia mosaiikkimaisten luonnonlaitumien tukikelpoisuuden ratkaisemiseksi. Yksi tapa hoitaa asia on kasvattaa Ruotsin ja Viron mallin mukaisesti ympäristösopimukseen hyväksyttävän tukikelvottoman alan määrää. Ympäristösopimuksissa voitaisiin esimerkiksi hyväksyä 10–20 prosenttia alaa, joka ei nyky säännösten mukaan ole tukikelpoista mutta joka on tärkeää monimuotoisuuden kannalta. Tällaista on esimerkiksi kivinen, tiheäkasvuinen tai ruovikkoinen maa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kiinteää keskimääräistä korvaustasoa laskettaessa on esimerkiksi mahdollista määritellä, että korvaustasossa huomioidaan sopimusalaan sisältyvän jokin prosenttiosuus hoitamaton alaa. Lisäksi voitaisiin laimentaa laidunnettavien kasvien käsitettä tukikelpoisilla alueilla. Valiokunta pitää tärkeänä, että näitä mahdollisuuksia selvitetään edelleen.

Valiokunnan käsityksen mukaan ministeriöiden on mahdollista selvittää ja toteuttaa uusia tukimuotoja. Mosaiikkimaisia perinnebiotooppeja varten voidaan kehittää oma tukimuotonsa, joka paremmin huomioi niiden erityispiirteet ja merkityksen luonnon monimuotoisuudelle. Tuki voitaisiin toteuttaa joko ympäristöhallinnon varoista, jolloin voidaan käyttää enemmän kansallista harkintaa, tai osana yhteisen maatalouspolitiikan tukiohjelmia, jolloin voidaan hyödyntää EU-varoja. Lisäksi saaristoalueita voidaan tarkastella omana erityiskokonaisuutenaan. Esimerkiksi eläinten kuljetukseen voitaisiin tarjota saaristossa kokonaan erillistä tukimuotoa tai vaihtoehtoisesti maksaa saaristoalueiden ympäristösopimuskohteille korotettua hehtaarikohtaista tukea.

Valiokunnan lausunto YmVL 15/2025 vp

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan nykyisten, hoidon alaisten luonnonlaidunten lisäksi tukijärjestelmiä kehitettäessä on hyvä huomioida puustoiset laitumet pelto- ja talousmetsäympäristöissä. Niiden vaikutukset luonnon monimuotoisuudelle ja niistä koituvat hyödyt eläinten hyvinvoinnille ovat merkittäviä. Tärkeitä uusia puustoisia laidunalueita ovat peltometsäviljelypellot, vesistöjen puustoiset suojavyöhykkeet, pellon ja metsän vaihettumisvyöhyke sekä laidunnettava talousmetsä. Puut lisäävät laidunalueen monimuotoisuutta maan alla. Lisäksi valiokunnan saaman selvityksen mukaan useissa tutkimuksissa on todettu eläinten terveyden paranevan puustoisilla laitumilla ja niiden stressin lieventyvän, mikä lisää tuotosta ja vähentää lääkinnän tarvetta. Kaiken kaikkiaan valiokunnan näkemyksen mukaan tulevaisuudessa tarvitaan selkeä ja kokonaisvaltainen tukijärjestelmien kokonaisuus, joka turvaa luonnonlaitumien hoidon ja laiduneläinten tarpeet sekä tarjoaa maanomistajille ennakoitavuutta luonnonlaitumien hoidon rahoitukseen.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Ympäristövaliokunta esittää,

että maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö ryhtyvät toimenpiteisiin luonnonlaitumien hoidon turvaamiseksi.

Helsingissä 13.6.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Mikkonen vihr
varapuheenjohtaja Pinja Perholehto sd
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Petri Huru ps
jäsen Vesa Kallio kesk
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Merja Rasinkangas ps
jäsen Tere Sammallahhti kok
jäsen Sara Seppänen ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Susanna Paakkola